

OILADA FARZANDLAR TARBIYASIDA OTA VA ONANING O'ZARO HAMKORLIGI

Boboyeva Xadicha Nomozovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilada farzand tarbiyasini samarali tashkil etishda ota va onaning o'zaro hamkorligi masalasi pedagogik va psixologik jihatdan keng tahlil qilinadi. Oilaviy muhitning bola shaxsining ma'naviy, axloqiy, intellektual hamda ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Ota-ona o'rtasidagi tarbiyaviy birlikning ahamiyati, zamonaviy jamiyat sharoitida oilaviy tarbiyada yuzaga kelayotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish mexanizmlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari ota va onaning uyg'un hamkorligi barkamol avlodni shakllantirishning asosiy pedagogik omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Oila pedagogikasi, farzand tarbiyasi, ota-ona hamkorligi, oilaviy muhit, shaxs rivoji, ma'naviy tarbiya, ijtimoiylashuv, pedagogik hamkorlik.

Abstract (English): This article analyzes the pedagogical and psychological importance of cooperation between father and mother in the process of child upbringing within the family. The influence of family environment on the moral, intellectual and social development of a child is examined based on scientific approaches. The study highlights the significance of unified parental attitudes, modern challenges in family education, and effective mechanisms for strengthening parental cooperation. The results show that harmonious cooperation between parents serves as a key factor in raising a well-developed and socially responsible generation.

Keywords: Family pedagogy, child upbringing, parental cooperation, family environment, personality development, moral education.

Jamiyatning barqaror rivojlanishi va kelajak taraqqiyoti yosh avlodning qanday tarbiya topishiga bevosita bog'liqdir. Inson shaxs sifatida shakllanish jarayonini oiladan boshlaydi. Oila — bu bolaning birinchi ijtimoiy maktabi bo'lib, unda axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar, muloqot madaniyati va hayotiy qarashlar shakllanadi. Shu sababli oilaviy tarbiya pedagogika fanining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va ijtimoiy munosabatlarning o'zgarishi oilaviy tarbiya tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Bolalar turli axborot oqimi ta'sirida shakllanayotgan bir davrda ota-onaning birgalikdagi tarbiyaviy faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ota-ona o'rtasida tarbiyaviy birlik mavjud bo'lgan oilalarda bolalar ruhiy jihatdan barqaror, o'qishga motivatsiyalangan va ijtimoiy faol bo'lib voyaga yetadi.

Tadqiqot metodologiyasi:

Mazkur tadqiqotda pedagogik tahlil, qiyosiy taqqoslash, psixologik kuzatuv hamda nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Oilaviy tarbiya bo'yicha pedagogik va psixologik adabiyotlar o'rganilib, ota-ona hamkorligining bola rivojiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Oilaviy tarbiyaning nazariy asoslari:

Sharq mutafakkirlari oilani inson kamolotining asosiy maskani sifatida baholaganlar. Abdulla Avloniy tarbiyani inson hayotidagi eng muhim masala deb hisoblab, ota-onaning mas'uliyatini alohida ta'kidlaydi. Zamonaviy psixologiyada esa L.S. Vygotskiy ijtimoiy muhit bolaning rivojlanishida hal qiluvchi omil ekanligini ilmiy asoslagan.

Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasiga ko'ra, bola rivoji uni o'rab turgan mikromuhit — avvalo oila bilan bevosita bog'liq. Oiladagi munosabatlar sifati bolaning ijtimoiylashuv darajasini belgilaydi.

Ota va onaning tarbiyadagi o'ziga xos funksiyalari

Ota va ona tarbiyada turli psixologik vazifalarni bajaradi:

Onaning roli:

- emotsional qo‘llab-quvvatlash;
- mehr-muhabbat muhitini yaratish;
- axloqiy qadriyatlarni singdirish;
- kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish.

Otaning roli:

- intizom va mas‘uliyatni shakllantirish;
- ijtimoiy xulq me‘yorlarini o‘rgatish;
- mustaqillik va qat‘iyatni rivojlantirish;
- hayotiy qaror qabul qilishga yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqotlar ota ishtiroki yuqori bo‘lgan oilalarda bolalarda liderlik, o‘ziga ishonch va tashabbuskorlik darajasi yuqori bo‘lishini ko‘rsatadi. Ota va onaning kelishilgan tarbiyaviy yondashuvi bolada barqaror psixologik muhitni shakllantiradi. Agar ota va ona qarama-qarshi talablar qo‘ysa, bola ichki ziddiyatga duch keladi. Bu esa xavotir, ishonchsizlik va intizom muammolariga olib kelishi mumkin.

Hamkorlik natijasida:

- bolada xavfsizlik hissi kuchayadi;
- stress darajasi kamayadi;
- ijtimoiy moslashuv tezlashadi;
- mustaqil fikrlash rivojlanadi.

Baumrind tadqiqotlarida demokratik tarbiya uslubi qo‘llanilgan oilalarda bolalarning ijtimoiy moslashuvi yuqori ekanligi aniqlangan. Zamonaviy oilalarda tarbiyaga ta’sir etuvchi omillarga, bugungi kunda quyidagi omillar oilaviy tarbiyaga ta’sir qilmoqda:

- ota-onaning ish bilan bandligi;
- migratsiya jarayonlari;
- raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi;
- virtual muloqotning real muloqotni kamaytirishi.

Gadgetlardan ortiqcha foydalanish bolalarda diqqatning pasayishi va ijtimoiy faollikning kamayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ota-ona nazorati va birgalikdagi faoliyat muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-ona hamkorligini rivojlantirish strategiyalariga, samarali hamkorlik uchun quyidagi pedagogik yondashuvlar tavsiya etiladi va tarbiyaviy maqsadlarni birgalikda belgilash hamda, bolaga nisbatan yagona talab va qadriyatlarni qo'llash, oilaviy suhbat va muhokama an'alarini shakllantirish bilan, birgalikdagi dam olish va o'quv faoliyatlarini tashkil etishda, maktab bilan muntazam hamkorlik qilish kerak bo'ladi. Rag'batlantirish va jazolashda muvozanatni saqlash va bolaning shaxsiy fikrini hurmat qilish kerakdir.

Pedagogik tavsiyalar

- har kuni kamida 20–30 daqiqa farzand bilan individual muloqot qilish;
- ota va onaning ta'lim jarayoniga teng ishtiroki;
- oilada kitobxonlik muhitini yaratish;
- konfliktlarni zo'ravonliksiz hal qilish;
- bolani mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatish.

Xulosa qilib aytganda, farzand tarbiyasi ota yoki onaning alohida vazifasi emas, balki o'zaro hamkorlikka asoslangan uzluksiz pedagogik jarayondir. Ota-ona o'rtasidagi hamjihatlik bolaning ma'naviy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Oilada sog'lom hamkorlik mavjud bo'lsa, barkamol, mas'uliyatli va jamiyatda faol shaxsni tarbiyalash imkoniyati ortadi. Demak, ota va onaning o'zaro hamkorligi jamiyat taraqqiyotining muhim ijtimoiy-pedagogik omili hisoblanadi. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, farzand tarbiyasi murakkab va ko'p qirrali pedagogik jarayon bo'lib, uning samaradorligi bevosita oiladagi muhit va ota-onaning o'zaro hamkorligiga bog'liqdir. Oila bolaning shaxs sifatida shakllanishida birlamchi ijtimoiy institut hisoblanadi va aynan shu muhitda uning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, xulq-atvori hamda ijtimoiy munosabatlarga moslashish ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli ota va onaning tarbiyadagi hamjihatligi nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, ota va onaning yagona pedagogik yondashuvi bolada psixologik barqarorlikni ta'minlaydi, o'ziga ishonch hissini kuchaytiradi hamda ijtimoiy muhitga moslashuv jarayonini yengillashtiradi. Oilada qarorlar kelishilgan holda qabul qilinib, bolaga nisbatan bir xil talablar qo'yilganda, u o'z xatti-harakatlarining chegaralarini aniq anglaydi va mas'uliyat hissi shakllanadi. Aksincha, ota-ona o'rtasidagi kelishmovchilik yoki tarbiyadagi qarama-qarshi yondashuvlar bolada ikkilanish, ruhiy beqarorlik va xulqiy muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Zamonaviy jamiyat sharoitida oilaviy tarbiyaning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Axborot texnologiyalarining keng tarqalishi, ijtimoiy tarmoqlarning kuchli ta'siri hamda ota-onalarning ish bilan bandligi bolalarning tarbiyaviy nazoratsiz qolish xavfini kuchaytiradi. Bunday vaziyatda ota va onaning birgalikdagi nazorati, muntazam muloqoti va farzand hayotiga faol qiziqishi muhim pedagogik zaruratga aylanadi. Ayniqsa, oilada ochiq muloqot muhitini yaratish, bolani tinglash va uning fikrini hurmat qilish sog'lom shaxs rivojining asosiy shartlaridan biridir. Shuningdek, ota-ona hamkorligi bolaning nafaqat axloqiy tarbiyasiga, balki uning intellektual rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Birgalikda tashkil etilgan o'quv faoliyatlari, kitobxonlik an'analari va ma'naviy suhbatlar bolada bilim olishga qiziqishni kuchaytiradi. Natijada bola mustaqil fikrlay oladigan, muammolarni tahlil qilishga qodir va ijtimoiy mas'uliyatni his qiladigan shaxs sifatida shakllanadi.

Demak, farzand tarbiyasida ota va onaning o'zaro hamkorligi oilaviy barqarorlikni ta'minlovchi, shaxs kamolotini jadallashtiruvchi va jamiyatning ma'naviy rivojiga xizmat qiluvchi muhim omildir. Barkamol avlodni tarbiyalash uchun ota-onalar o'zaro hurmat, ishonch va mas'uliyat tamoyillari asosida harakat qilishi, tarbiyaviy jarayonda yagona maqsad sari intilishi zarur. Zero, oilada shakllangan sog'lom tarbiya kelajak jamiyatining mustahkam poydevorini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, 2021.
3. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent, 2019.

4. Musurmonova O. Oila pedagogikasi. Toshkent, 2016.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2017.
6. Vygotsky L.S. Mind in Society. Harvard University Press, 1978.
7. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. 1979.
8. Baumrind D. Parenting styles research, 1967.
9. Rogers C. On Becoming a Person. 1961.
10. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.